

דינקיטא ליה שהוא מתאבל על שניטל הודו ואינו משמש. אבל לסרס ממש אסור אפילו שלא באבר?

ומתרצינן: אלא הא דמותר לשותות כוס עיקרין בסרים במי שכבר היה סריס לפני כן.

ומקשינן: והאמר רבי חייא בר אבא אמר ק"א-א רבי יוחנן: הכל מודים אפילו התנאים שהתירו להטיל מום בבכור שהוא כבר בעל מום במחמין אחר מחמין שהוא חייב.

בעשיית קרבן מנחה נאמר בתורה שאסור לעשותה בחימוץ. ואם אחד לש את העיסה בחימוץ והשני אפאה, אף השני חייב, אעפ"י שכבר היתה חמץ שנאמר "לא תאפה חמץ" "לא תעשה חמץ" והרי אפיה בכלל עשייה ולמה הוצרך לכותבה, אלא ללמד שכשם שחייב על אפייה כך חייב על כל מעשה ומעשה.

וכמו כן מודו במסרם אחר מסרם שהוא חייב. שאם אחד כרת את הביצים והשאיר אותם בכיס [וכבר אינו מוליד] ובא השני ונתק אותם מהכיס והשליכם, אף הוא חייב שנאמר "ומעוך וכתות ונתוק וכתת... ובארצכם לא תעשו". והכי דרשינן לה: אם על כרות חייב ואעפ"י שהשאירן בכיס על נתוק לא כל שכן! ולמה צריך לכתוב "ונתוק"?

כרתי תמורתה. יהיב ליה ואכלה. אמר ליה הטייעא: אושלן גלימך ואיגני בה קלי השאילני הגלימה ואישן בה מעט איכרך גנא ביה זכרך וישן בה. כד איחמם וקם כאשר התחמם והזיע נפל פורתא פורתא מיניה נפל מהגלימא חתיכות חתיכות מרוב חום שיצא מהחולה כאשר נתרפא מהמחלה.

ואהא דאמרן לירקונא תרין בשיכרא ומיעקר. הוינן בה: ומי שרי לאדם לגרום לעצמו סירוס?

והתניא: מנין לסירוס באדם שהוא אסור? תלמוד לומר בפרשת מומי הקרבנות "ומעוך וכתות ונתוק וכתות" [שכולם מומים באברי ההולדה] "לא תקריבו לה" "ובארצכם לא תעשו" וקרינן "לא תיעשו" דהיינו בכם לא תעשו סירוס, דברי רבי הנינא. (1)

ומתרצינן: הני מילי: היכא דקא מיכוין שהוא מסרס באבר עצמו, אבל הכא מעצמו הוא שאינו נוגע באבר אלא שותה כוס עיקרין ומסתרס [עפ"י רשב"א וריטב"א]. (2)

דאמר רבי יוחנן: הרוצה שיסרס תרנגול, יטול כרבלתו ומסתרס מאליו הרי שאעפ"י שאסור לסרס בעלי חיים מ"מ כיון שלא סירסו באבר עצמו, מותר.

ומקשינן: והאמר רב אשי: אין התרנגול מסתרס ע"י כן אלא רמות רוחא הוא

ביבמות שוב אינו חייב אפילו מדרבנן.

2. ובשאלות ביאר כפשוטו, דדבר זה תלוי במחלוקת ר"ש ורבי יהודה באינו מתכוין, דלר"ש מותר הואיל ואינו מתכוין לסירוס אלא לרפואה. וכתב עוד דאע"ג דקיי"ל כר"ש, היינו

1. הקשו תוד"ה והתניא, דאפילו לא היה איסור סירוס בתורה היה אסור לסרס, שהרי הוא מבטל בכך מצות פריה ורביה.

ותירצו דניחא ליה להקשות מצד סירוס כדי שלא יוכל לתרץ דמיירי במי שכבר קיים מצות פריה ורביה, שהוליד בן ובת, דלחד מ"ד

ומתרצינן: **ואלא בזקן שכבר אינו מוליד ואין בו איסור סירוס** [ועדיף ממסרס אחר מסרס דזה דוקא כשתחילתו בא לו ע"י סירוס אבל זקנה לאו סירוס הוא⁽²⁾ תוד"ה אלא בזקן]. ולכן מותר לו לשתות כוס עיקרין.⁽³⁾

אלא להכי קאתי קרא להביא נותק אחר כורת שהוא חיוב.

ועדיין תיקשי איך מותר לאדם לשתות כוס של עיקרין ואפילו הוא סריס?⁽¹⁾

"נראה, דבכוס עיקרין אין איסור אלא אם הדבר גורם גרעון בגופו, אבל אם שותה כוס שני אין בשני איסור, כיון דכבר היה לקוי ע"י הראשון, ואין השני מוסיף כלום. והא דאסרינן לסריס לשתות כוס עיקרין, היינו משום דהלקותא של הסריס היא בגיד ובביצים, והלקותא של כוס עיקרין הוא בשאר הגוף, שגם המוח וחוט השדרה ושאר עצבי הגוף משתתפים לבישול הזרע, והלכך הלקוי בגיד ובביצים, אע"ג שכבר הוא נטול כח ההולדה וכח המתאוה, [אם] שותה כוס עיקרין נלקה עוד בכח [לעומת מה] שהיה עדיין בריא עד ששתה את הכוס. וכשאמרו בגמרא ואלא בזקן, היינו לומר דזקן לקוי באותה לקותא שהבחור לקוי ע"י כוס, ואין הכוס מלקה אותו כלום. ומסיק, דאינו כן, דזקן יכול לחזור ולנערותו. ובתוס' כתבו דזקנה לאו סירוס הוא, ורצונם לומר דכשיש לקותא של זקנה אין הכוס פועל כלום, ואפשר דצריך לומר: דבזקנה לאו סירוס הוא." [כלומר שהכוס אינו מסרס בזקנה].

והרשב"א מבאר החילוק בין זקן לסריס, דבסריס אינו ניכר שהיה סריס מתחילתו ונראה כמסרסו עכשיו, משא"כ בזקן, שניכר לכל שאינו ראוי להוליד, לא הקפידה תורה בסירוס ידיה. ובחזו"א כתב שאין דבריו סברא להכריע בדאורייתא. אלא דעת הרשב"א היא דשתיית כוס עיקרין אינה אסורה אלא מדרבנן [וכ"ה דעת הרמב"ם] הלכך יש להקל בזקן טפי מסריס, אבל לסרס ממש אסור אפילו בזקן.

3. הקשה תוס' הרא"ש: מנין לגמרא לדרוש

דוקא בשבת, משום דבעינן מלאכת מלאכת מחשבת, וכשאינו מתכוין לאו מלאכת מחשבת היא. אבל בשאר איסורי תורה קיי"ל כרבי יהודה, ולפיכך אסור לסרס אפילו לצורך רפואה. אולם התוס' בד"ה תלמוד, הוכיחו דבכל התורה קיי"ל כר"ש אלא שגם ר"ש מודה שאסור לסרס אפילו לרפואה דהוי פסיק רישיה.

וכתבו הראשונים דאפילו לדעת הערוך דפסיק רישא דלא ניחא ליה מותר, זה דוקא לענין שבת, דבעינן מלאכת מחשבת. אבל בשאר איסורי תורה אסור אפילו בלא ניחא ליה.

1. הקשה הרמב"ן דלא דמי לנותק אחר כורת, שהוא עושה מעשה, וכן מחמץ אחר מחמץ הקפידה התורה על כל מעשה שנעשה בחימוץ, אבל סריס ששותה כוס של עיקרין לא עשה כלום [ביאור דבריו, שבנותק אחר כורת יש תוספת בקלקול צורת כלי זרע, משא"כ בשתיית כוס עיקרין, חזו"א].

ותירץ, דהגמרא מדייקת מדקאמר "תריך בשיכרא ומיעקר", משמע שיש כאן תוספת עיקור, דמייירי בסריס חמה שאינו מוליד אבל מתאוה ורועל, וע"י השתיה של כוס עיקרין נעקר לגמרי ואינו מתקשה כלל, ואינו יכול להיות נזקק לנשים.

והוסיף החזו"א דלפי"ז מתפרשים דברי הגמרא "ואלא בזקן" היינו דזקן כבר בטל תאותו.

2. וכך מבאר החזו"א [סי' ס"ב סקכ"ו] את דברי התוס':

שאינן רגילות לסוך בהן אלא לרפואה. אבל סך הוא את השמן שאף הבריאים דרכם לסוך בשמן. ולא שמן וורד לפי שהוא ביוקר ואינו מצוי ואין הדרך לסוך בו אלא לרפואה.

בני מלכים סכין שמן וורד על מכותיהן שכן דרכן לסוך בחול גם כשאינן להם מכה.

רבי שמעון אומר: כל ישראל בני מלכים הם ומה שמותר לבני מלכים מותר לכל ישראל.

גמרא:

רמי ליה רב אחא אריבא דהוא רב אחא בר פפא לרבי אבהו: תנן במתניתין: החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ.

למימרא, דחומץ מעלי מועיל לשיניים? והכתיב "בחומץ לשיניים וכעשן לעינים"?

לא קשיא: הא בקיוהא דפרי יין שנעשה מענבים לא בשלות הוא קשה לשיניים, הא בחלא חומץ, טוב לשיניים.

ואיבעית אימא: הא והא בחלא. הא דאיכא מכה, הא דליכא מכה.

ומבארין: איכא מכה, מפי הרי החומץ מרפא את השיניים. ליכא מכה, מרפי החומץ מחליש את השיניים שהם מתרחקות זו מזו ע"י החומץ.

ומקשינן: והאמר רבי יוחנן: הן הן הרפואות האמורות במסכת גיטין למי שאין לו כח ההולדה החזירוני לנערותי לאחר שזקנתי, שנתחדש בי כח ההולדה. וכיון שגם לזקן יש אפשרות להוליד אסור הוא בסירוס?

ומתצינן: אלא באשה דלא שייך בה סירוס וגם אינה מצווה על פריה ורביה נדכתיב "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" ודרשינן שדוקא איש שדרכו לכבוש מצווה על פריה ורביה ולא אשה שאין דרכה לכבוש].(4)

ומקשינן: ולרבי יוחנן בן ברוקא דאמר: על שניהם האיש והאשה הוא אומר "ויברך אותם אלקים ויאמר להם פרו ורבו" בלשון רבים, מאי איכא למימר דתיפוק ליה שתיאסר בסירוס מצד מצות פריה ורביה?

ומסקינן: בזקניה, אי נמי בעקרה דלא שייך בה פריה ורביה.(5)

מתניתין:

החושש בשיניו שיש לו כאב שיניים לא יגמע בהן את החומץ לא ימלא פיו חומץ כדי לרפאות את שיניו, דמוכחא מילתא שעושה זאת לרפואה. אבל מטבל הוא כדרכו טובל פתו ומאכלו בחומץ ואם נתרפא נתרפא.

החושש במתניו לא יסוך עליהם יין וחומץ

כפשוטו, דכיון שאינה מצווה על פריה ורביה, ממילא אין בה איסור סירוס. מהרש"א.

5. פי' שעברו שנותיה מלדת, דלגבי אשה ליכא למימר שתחזור לנערותה אם אינו ע"י נס. ריטב"א.

טעמא דקרא דהסירוס תלוי במי שיכול להוליד? דלמא גזה"כ היא לאסור בכל אופן, כדרשינן "כל אשר בארצכם" לרבות אפילו בעלי חיים לאיסור סירוס.

4. עפ"י התוד"ה בזקנה. אולם רש"י מפרש

שנינו במשנה: לא יגמע בהן את החומין.

והוינן בה: והתניא: לא יגמע ופולט אבל מגמע ובלוע דלא מוכח ששותה לרפואה, ואילו מתניתין אוסרת לגמוע בכל אופן?

ומתריצין: אמר אביי: כי תנן נמי מתניתין, מגמע ופולט תנן! (6) אבל לבלוע מותר. (7)

רבא אמר: אפילו תימא מתניתין במגמע ובלוע, ולא קשיא: דכאן לפני טיבול הברייתא שמתרת לבלוע מדברת קודם אכילה, שהיה דרכם לטבול בחומץ בשעת אכילה והרואה אותו בולע אומר זהו טיבולו. כאן לאחר טיבול המשנה מדברת לאחר שסעד וטבל כל צרכו שבודאי לרפואה הוא שותה.

ומקשינן: ונימא מדלפני טיבול שרי לאחר טיבול נמי שרי שאין לך דבר שאסור למקצת השבת ומותר למקצתו אלא הואיל והוא מותר למקצתו מותר לכולו דשמעינן ליה לרבא דאית ליה "הואיל"?

דבמסכת ביצה אמרינן דאדם מותר לטבול בשבת וכלים אסור להטבילם בשבת. ומבאר רבא הטעם, דכלים אסור משום שנראה כמתקן כלי אבל אדם נראה שרוצה לקרר עצמו במים. ומקשינן שם, דתינח בשבת אבל ביום הכפורים שאסור לרחוץ לשם תענוג והכל יודעין שהוא מתכוין לטבילה אמאי מותר? ועל זה אמר רבא: ליכא מידי דבשבת שרי וביום הכפורים אסור, אלא הואיל דבשבת שרי ביוה"כ נמי שרי.

ומתריצין: הדר ביה רבא מהך דסוגיין וסבר דבאמת מותר אפילו אחר טיבול מטעם "הואיל", וסתירת המשנה והברייתא הוא מיישב כאביי.

ומקשינן: מומאי המהך הדר ביה דילמא מההיא הדר ביה שמא ההיא דיוה"כ אמרה רבא בתחילה וממנה חזר דלא אמרינן "הואיל" אלא ביוה"כ אסור באמת לטבול, וכמו כן בסוגיין אסור לגמוע חומץ לאחר טיבול?

ומשנינן: לא סלקא דעתך: דתניא: כל חיובי

מותר לבלוע, כיון דרפואת השינים אינה ע"י בליעה, ומוכחא מילתא דלאו לרפואה עביד אלא לשתייה. משא"כ במי דקלים שרפואתו ע"י שתייה אין הוכחה דלא בעי לרפואה. וכתב שלפי"ז מיושב קושית התוס' בד"ה כי תנן [ראה הערה] דלמה קתני בסיפא מטבל כדרכו, שהרי אפילו לבלוע מותר. אלא שבא להשמיענו דמטבל כדרך אכילה מותר אפילו בפולט כמו בכל המשקין שדרך הבריאים לשתותם.

7. וסיפא דקתני אבל מטבל הוא כדרכו ה"ה דמותר לגמוע ולבלוע אלא אורחא דמילתא נקט

6. הקשה השפת אמת, ממה נפשך, אם חומץ הוא משקה בריאים ובכל זאת אסור לפלוט, א"כ בכל המשקין הדין כן שמותר רק לבלוע ולא לפלוט [כשמתכוין לרפואה], ולמה נקט התנא חומץ דוקא, והיה לו למיתני לעיל [קט א] במשנה, דכל המשקין שותה אדם לרפואה ובלבד שיבלע ולא יפלוט.

ואם אינו משקה בריאים, למה מותר לבלוע? והרי לא התיירו לעיל במי דקלים אלא בבריא לצמאו ולא לרפואה.

ומתורן, שבאמת במשקה בריאים מותר אף לפלוט. אלא שחומץ אינו משקה בריאים, ומ"מ

ומתרצינן: בהחיא אפילו רבי שמעון מודה דאסור להדק הפקק דאביי ורבא דאמרי תרווייהו: מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות והכא נמי פסיק רישיה הוא דאי אפשר להדק הפקק בלא שיסחט היין ממנו. ואין ראייה מכאן שרב אינו פוסק כרבי שמעון באיסורי שבת.

ומקשינן: והאמר רב חייא בר אשי אמר רב: הלכה כרבי יהודה בכל דבר שאינו מתכוין דאסור. ורב חנן בר אמי אמר שמואל: הלכה כרבי שמעון דדבר שאינו מתכוין מותר.

ורב חייא בר אבין מתני לה בלא גברי שלא נחלקו אמוראים בשם רב ושמואל אלא רב ושמואל עצמם נחלקו בדבר רב אמר: הלכה כרבי יהודה, ושמואל אמר: הלכה כרבי שמעון. הרי שרב אינו פוסק כרבי שמעון באיסורי שבת?

ומתרצינן: אלא אמר רבא: אני וארי שבחבורה תרגימנא יישבנו הסתירה בדברי

טבילות טובלין כדרבן בין בטי' באב בין ביוה"ב. ובהכרח דהחיא דסוגיין נאמרה ראשונה וממנה חזר.

שנינו במשנה: החושש במתניו... רבי שמעון אומר כל ישראל בני מלכים הם.

אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: הלכה כרבי שמעון!

והוינן בה: למימרא דרב כרבי שמעון סבירא ליה שהוא מיקל באיסורי שבת?

קיא-ב והאמר רב שימי בר חייא משמיה דרב: האי מסוכרייתא דנזייתא פקק החבית שכרוך עליו בגד כדי שיתהדק היטב אסור להדוקיה ביומא טבא משום שהוא סוחט את היין הספוג בכגד, (1) ואעפ"י שאינו מתכוין לסחיטה. הרי שרב אינו פוסק כרבי שמעון בהלכות שבת, דאילו לרבי שמעון, דבר שאינו מתכוין מותר? (2)

ששותין חומץ ע"י טיבול. תוד"ה כי תנן.

1. רש"י. וביארו בתוד"ה האי מסוכרייתא, דהאיסור הוא או משום מלבן שהבגד מתכבס קצת ע"י הסחיטה או משום מפרק שהוא תולדה דדש כמו סחיטת זיתים וענבים.

ור"ת [בכתובות ו, א, תוד"ה האי מסוכרייתא] הקשו על פירוש רש"י דמלבן לא שייך אלא במים אבל ביין וכל דבר שמלכלך את בולעו אין בסחיטתו משום ליבון וגם משום מפרק לא שייך כיון שאינו מתכוין לכך, ואע"ג דהוי פסיק רישיה, כיון דלא ניחא ליה מותר, והביאו כן בשם הערוך שהוכיח מכמה מקומות דפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר.

והתוס' שם נקטו כשיטת רש"י דאפילו בשאר

משקין שייך ליבון, וגם משום מפרק יש בו, וסתרו ראיות הערוך אלא דאפילו פסיק רישיה דלא ניחא ליה אסור.

ושם הביאו בשם הערוך פירוש אחר שהאיסור להדק המסוכרייתא דשמא יבטלנה שם ונמצא עושה כלי.

והקשו, שממה נפשך, אם דעתו לבטלה מאי שייך פסיק רישיה הלא מתכוין הוא לעושת כלי ואם אין דעתו לבטלה א"כ לא עשה שום איסור. ותירצו בדוחק שהוא מתכוין לבטלה אך לא לעשות כלי והוי פ"ר לגבי עשיית הכלי.

2. כך פירש רש"י. והתוד"ה למימרא, הקשו עליו דאטו מאן דאית ליה בחדא מילתא בשבת כר"ש סובר כן בכל הלכות שבת, והרי מצינו